Ἔτος Α'. Τόμ. Β'. Ἀθήναις 30 Δεκεμβρυ 1890 Ἀριθ. 52.

ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΦΗΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΑΠΑΞ ΤΗΣ ΕΒΔΟΜΑΔΟΣ ΜΕΤ' ΕΙΚΟΝΩΝ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΚΑΙ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΜΗΤΣΟΠΟΥΛΟΥ
καθηγητοῦ τῆς Γεωλογίας
ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ καὶ Πολυτεχνείῳ
ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ
ΝΙΚ. Κ. ΓΕΡΜΑΝΟΥ Δρ. Φ. Ε.
ΑΛΕΞΑΝ. Δ. ΒΑΛΒΗ Δρ. Φ. Ε.

ΟΡΟΙ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ

Ἐν Ἀθήναις ἐτησία	Δρ.	7.—
Ἐν ταῖς Ἐπαρχίαις ἐτ.	»	7.50
Ἐξάμηνος	»	4.—
Ἐν τῷ Ἐξωτερικῷ Φρ. χρ.		8.—

ΓΡΑΦΕΙΟΝ «ΠΡΟΜΗΘΕΩΣ»
Ὁδὸς Φειδίου ἀριθ. 13
κατωτέρω τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου.

ΤΙΜΗ ΕΚΑΣΤΟΥ ΦΥΛΛΟΥ
15 — ΛΕΠΤΑ — 15

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ. Σταματίου Δ. Βάλβη, Ὑφηγητοῦ ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ, Ἀπάντησις εἰς τὴν Ἐπιφυλλίδα τῶν Καιρῶν.— Ἐγκεντρισμὸς τῶν ἀμπέλων ὑπὸ Σπυρίδωνος Χασιώτου.—Ἔλεγχοι καὶ ἀναπτύξεις ὑπὸ Ἀλεξ. Βάλβη.—Τιμαὶ ἐσχάτως ἀποδοθεῖσαι τῷ Ῥοβέρτῳ Κώχ.

Ἀπὸ τοῦ ἑπομένου φύλλου ἄρχεται ἡ δημοσίευσις τῆς συνεχείας τοῦ τετάρτου μαθήματος τοῦ Haeckel.

ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ Δ. ΒΑΛΒΗ,
Ὑφηγητοῦ ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΙΦΥΛΛΙΔΑ ΤΩΝ ΚΑΙΡΩΝ

(Συνέχεια. Βλ. τὸ προηγούμενον φύλλον.)

Γ'. Ἐξέτασις τοῦ διδακτικοῦ μέρους.

Τὸ διδακτικὸν τῆς Ἐπιφυλλίδος μέρος ἀποτελεῖται ἐκ δύο θεμελιωδῶν προτάσεων ἱκανῶς εὐθαρσῶν, ἤτοι ἐκ τῆς προτάσεως ὅτι ἡ θεωρία τῆς ἐξελίξεως εἶνε ἀνυπόστατος (περὶ τούτου οὐδὲ λέξιν λέγομεν!) καὶ ἐκ τῆς προτάσεως ὅτι ἡ εἰρημένη θεωρία—ἡ ἀνυπόστατος!— ἄγει εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ. Καὶ εἰς τὸ μεταφυσικὸν τοῦτο ζήτημα κρίνομεν ὡσαύτως καλὸν νὰ μὴ εἰσχωρήσωμεν ἄλλως τε καὶ διότι, ὡς ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε εἰρημένων ἐξάγεται, τὸ ζήτημα τοῦτο εἶνε καθ' ἡμᾶς ἐντελῶς ἀσύστατον. Πλὴν δὲ τούτου ἡ Ἐπιφυλλὶς ἐνεργεῖ «τὸν πολυπόθητον συμβιβασμὸν τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἐπιστήμης» (τί κοινὸν αὐτῶν πρὸς ἀλλήλας;), καὶ ὁ συμβιβασμὸς οὗτος γίνεται κατὰ φιλοσοφικήν τινα καὶ θεολογικὴν hallucinationem «διὰ τῆς παραδοχῆς τῆς ὑπάρξεως ὄντος διαφόρου τῆς ὕλης, διαθέοντος αὐτήν, ζῶντος, λογικοῦ, παντοδυνάμου, μελιζομένου ἀλλὰ μὴ διαιρουμένου, καὶ προσωποποιουμένου διὰ τῆς ὕλης εἴτε καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ἔντασιν εἴτε καὶ ἐν μέρει, ζωοποιοῦντος καὶ μεταμορφοῦντος τὴν ὕλην καὶ ἐνεργοῦντος κατ' ἀπείρους τρόπους καὶ σχέδια» (!!!). Πρὸς τούτοις δὲ ἡ Ἐπιφυλλὶς ἑρμηνεύει *ὀρθῶς* τὰς Γραφάς, αἵτινες μέχρι τοῦδε — καὶ ὑπὸ τοῦ Haeckel αὐτοῦ—κακῶς ἐξηγοῦντο καὶ «διεστρέφοντο».

Ὁμολογουμένως αἱ *διδασκαλίαι* αὗται καὶ τόλμης εἶνε μεσταί, καὶ τὸ καινοφανὲς οὐκ ὀλίγον ἔχουσιν. Ἀλλ' ἡ ἁρμοδιωτέρα ἐκτίμησις αὐτῶν ἀνήκει βεβαίως εἰς τοὺς φυσιογνώμονας καὶ τοὺς θεολόγους. Οὔτε φυσικῷ τῷ λόγῳ ἐν τῇ πρώτῃ οὔτε κἂν ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν λογίων τούτων τάξει καταλέγομεν ἡμεῖς τὸν γνωστὸν συντάκτην τῆς ἀείποτε ὀρθοτομούσης τὸν λόγον τῆς ἀληθείας ἀλαθήτου ἐφημερίδος, τοῦ «Λόγου»· δὲν δυνάμεθα δ' ὅμως ἐξ ἑτέρου καὶ ν' ἀρνηθῶμεν εἰς τὸν ἰδιόρρυθμον τοῦτον λόγιον τὴν ἄλλως οὐχὶ σπουδαίαν γνῶσιν τοῦ γράμματος τῶν Γραφῶν, εἰς ἣν ὁ κ. Μακράκης ὀφείλει πᾶσαν τὴν ἀξίαν καὶ πᾶσαν τὴν ἀπαξίαν αὐτοῦ. Κατὰ τὸν τυπικὸν λοιπὸν τοῦτον θεολόγον ὅσα ἡ Ἐπιφυλλὶς διηγεῖται περὶ τῶν Γραφῶν εἶνε καθ' ὁλοκληρίαν πεπλανημένα καὶ βλάσφημα, ὡς δειχθήσεται προσεχῶς ἤτοι ἐν τῷ ἑπομένῳ φύλλῳ (Βλ. τὸ φύλλον τῆς 22. Δεκεμβρίου). Ἐννοεῖται ὅτι ἡμεῖς δὲν προσάγομεν τὴν μαρτυρίαν ταύτην ὡς δήλωσιν δεδοκιμασμένης καὶ κεκωδωνισμένης auctoritatis. Πολλοῦ γε καὶ δεῖ! Ἡμεῖς καὶ ἀνεξαρτήτως τῆς δηλώσεως ταύτης, ἣν ὡς ἔνδειξιν ἁπλῆν προσκομίζομεν, ἀρκούμεθα νὰ ἐκφράσωμεν μόνον τὸν φόβον ἡμῶν μὴ τυχὸν καὶ τὸ *διδακτικὸν* τῆς Ἐπιφυλλίδος μέρος εἶνε *ἀβάσιμον* καὶ *ὑποκειμενικὸν* ὡς τὸ ἐλεγκτικὸν καὶ τὸ ἱστορικόν. Τοῦτο δὲ συμπεραίνομεν ἐκ τοῦ

ὅτι ἡ Ἐπιφυλλὶς ἀνακριβέστατα ἐκτίθησι καὶ αὐτὰ τοῦ Haeckel τὰ δεδημοσιευμένα ἤδη διδάγματα. Ἐνίοτε δὲ μάλιστα ἡ ἀνακρίβεια εἶνε τοσαύτη, ὥστε ὁ Haeckel τῆς Ἐπιφυλλίδος εἶνε τὸ ἐκ διαμέτρου ἀντίθετον τοῦ Haeckel τοῦ ΠΡΟΜΗΘΕΩΣ καὶ τοῦ Haeckel τῆς Γερμανίας. Δύο παραδείγματα ἀρκοῦσι, νομίζομεν, πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ἡμετέρου ἰσχυρισμοῦ.

Ὡς παρέστησεν ἡ Ἐπιφυλλίς, «κατὰ τὴν θεωρίαν τῆς ἐξελίξεως δύο οὐσίαι *οὐσιωδῶς διάφοροι* πληροῦσι τὸ σύμπαν, ἡ ἀνόργανος ὕλη καὶ ἡ ἐνόργανος, ἡ *ζῶσα*. Μὲ τὴν διαφοράν, ὅτι οἱ ὑλισταὶ τὴν ἑτέραν οὐσίαν, τὴν ζῶσαν, δέχονται ἔνυλον καὶ ἀτελῆ, βαθμηδὸν τελειοποιηθεῖσαν». Φυσικῷ τῷ λόγῳ τὰ φρονήματα ταῦτα ἀποδίδονται καὶ εἰς τὸν Haeckel, ἀφ' οὗ μάλιστα παρίσταται ὅτι ταῦτα διδάσκονται «κατὰ τὴν θεωρίαν τῆς ἐξελίξεως». Καὶ ὅμως ὁ Haeckel ἀκριβῶς τοὐναντίον, τὸ ἐκ διαμέτρου ἐναντίον λέγει, καταφερόμενος ἐν ἑκάστῃ σχεδὸν σελίδι κατὰ τοῦ *δυαδισμοῦ* καὶ διδάσκων εἰδικῶς τὰ ἑξῆς: «Οὕτω δὲ καταλήγομεν εἰς τὴν ἐξόχως σπουδαίαν πεποίθησιν ὅτι **πάντα τὰ γνωστὰ τῆς φύσεως σώματα εἶνε ὡσαύτως ἔμψυχα,** ὅτι ἡ ἀντίθεσις, ἣν ἄλλοτ' ἐποιοῦντο, τοῦ κόσμου τῶν σωμάτων τῶν **ζώντων** καὶ τοῦ κόσμου τῶν νεκρῶν σωμάτων **οὐδεμίαν πραγματικὴν ὑπόστασιν ἔχει.** Ὅταν λίθος τις, ῥιφθεὶς ἐλεύθερος εἰς τὸν ἀέρα, πίπτῃ καθ' ὡρισμένους νόμους εἰς τὴν γῆν, ἢ ὅταν ἔν τινι ἁλατώδει διαλύματι σχηματίζηται κρύσταλλος, τὸ φαινόμενον τοῦτο εἶνε οὐδὲν μᾶλλον καὶ οὐδὲν ἧττον τῆς μηχανικῆς ζωῆς φαινόμενον, ἢ ἡ αὔξησις καὶ ἡ ἄνθησις τῶν φυτῶν, ὁ πολλαπλασιασμὸς καὶ ἡ πνευματικὴ ἐνεργητικότης τῶν ζῴων, ἡ αἰσθητικότης καὶ ἡ μόρφωσις ἡ λογικὴ τοῦ ἀνθρώπου. **Ἐν τῇ θεμελιώσει δὲ ταύτῃ τῆς μοναδικῆς ἢ ἑνωτικῆς ἀντιλήψεως τῆς φύσεως** κεῖται ἡ ὑπερτάτη καὶ γενικωτάτη ἀξία τῆς ὑπὸ τοῦ Δαρβίνου ἀναπλασθείσης θεωρίας τῆς καταγωγῆς» (Βλ. *Προμηθέα* σελ. 345—346).

Ἀποδεικτικώτατον δὲ τῶν λόγων ἡμῶν εἶνε βεβαίως καὶ τὸ ἑξῆς χωρίον: «Τοὐναντίον δὲ ἡ ἐξελικτικὴ θεωρία ἡ ὑπὸ τοῦ Δαρβίνου ἐκτεθεῖσα, περὶ ἧς ἀσχολούμεθα ἐνταῦθα, ἀποκαλοῦντες αὐτὴν **φυσικὴν κοσμογονέαν,** ἡ θεωρία αὕτη, ἣν εἶχον ἤδη διατυπώσῃ ὁ Goethe καὶ ὁ Lamarck, ἄγει κατ' ἀνάγκην εἰς τὴν ὁριστικὴν παραδοχὴν τῆς **μοναδικῆς** ἢ **μηχανικῆς** (αἰτιολογικῆς) ἐποπτείας τοῦ κόσμου, ἂν τις προαγάγῃ τὴν θεωρίαν ταύτην εἰς τὰ λογικὰ αὐτῆς ἐπακόλουθα. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἀντίληψιν ἐκείνην τῆς φύσεως τὴν δυαδικὴν ἢ τελεολογικήν, ἡ μηχανικὴ θεωρία θεωρεῖ τὰς μορφὰς τῆς τε ὀργανικῆς καὶ τῆς ἀνοργάνου φύσεως ὡς ἀναγκαῖα προϊόντα δυνάμεων φυσικῶν. Ἐν ἑκάστῳ ζῳϊκῷ ἢ φυτικῷ εἶδει διαβλέπει οὐχὶ τὸν ὑλοποιηθέντα λογισμὸν πλάστου προσωπικοῦ ἀλλὰ τὴν ἐν χρόνῳ ἔκφανσιν βήματός τινος ἐν τῇ πορείᾳ τῆς μηχανικῆς ἐξελίξεως τῆς ὕλης, τὴν ἔκφανσιν αἰτίας ἀναγκαίως γενεσιουργοῦ, δηλαδὴ μηχανικῆς αἰτίας (causa efficiens). Ἐν ᾧ δὲ ὁ τελεολογικὸς δυαδισμὸς ἐν τοῖς θαυμασίοις τῆς δημιουργίας ζητεῖ μόνον τὰς αὐθαιρέτους ἐπινοίας πλάστου ἰδιοτρόπου, ὁ αἰτιολογικὸς μοναδισμός, στοχαζόμενος τῶν ἀληθινῶν αἰτιῶν, ἀνευρίσκει ἐν ταῖς ἐξελικτικαῖς ταύταις φάσεσι μόνον τὰ ἀναγκαῖα ἀποτελέσματα τῶν αἰωνίων καὶ ἀναλλοιώτων τῆς φύσεως νόμων» (Βλ. ΠΡΟΜΗΘΕΑ σελ. 366).

Ἀλλ', ἵνα μὴ ὑπολειφθῇ τῇ Ἐπιφυλλίδι τῶν «Καιρῶν» μηδεμία περὶ τοῦ πράγματος ἀμφιβολία, θεωροῦμεν καλὸν ν' ἀνακοινώσωμεν εἰς αὐτὴν καὶ τὸ ἑξῆς χωρίον τοῦ Haeckel, μὴ περιεχόμενον ἐν τοῖς ὑφ' ἡμῶν μεταφρασθεῖσι Μαθήμασιν, ὡς ἀνῆκον εἰς τὸ πέμπτον Μάθημα, καὶ *συμφανέστατα* ἐξελέγχον τὴν παντελῆ ἀνακρίβειαν τῶν παραστάσεων τῆς Ἐπιφυλλίδος. Τὸ χωρίον τοῦτο, μὴ μεταφρασθέν, ὡς εἴρηται, ὑφ' ἡμῶν, καταχωρίζομεν πρὸς πλείονα πίστιν ἐν πρωτοτύπῳ τε καὶ ἐν μεταφράσει, σημειούμεθα δὲ ὅτι κεῖται ἐν τῇ 89. σελίδι τῆς Η' ἐκδόσεως τῆς Natürliche Schöpfungs-Geschichte τοῦ Haeckel. Καὶ τὸ μὲν Γερμανικὸν κείμενον ἔχει ὡς ἑξῆς:

Die teleologische Natur-Betrachtung, welche die Erscheinungen in der organischen Welt durch die zweckmässige Thätigkeit eines persönlichen Schöpfers oder einer zweckthätigen Endursache erklärt, führt nothwendig zuletzt zu ganz unhaltbaren Widersprüchen und Folgerungen. Diese zwiespältige, dualistisc e Natur-Auffassung steht zu der überall wahrnehmbaren Einheit und Einfachheit der obersten Natur-Gesetze im entschiedensten Gegensatz. Die Philosophen, welche dieser Teleologie huldigen, müssen nothwendiger Weise zwei grundverschiedene Naturen annehmen: eine anorgische Natur, welche durch mechanisch wirkende Ursachen (causae efficientes), und eine organische Natur, welche im Gegensatze zu ersterer durch zweckmässig thätige Ursachen (causae finales) erklärt werden muss.

Ἡ ἔννοια δὲ τοῦ χωρίου τούτου εἶνε κατ' ἀκριβῆ μετάφρασιν ἡ ἀκόλουθος:

«Ἡ τελεολογικὴ θεωρία τῆς φύσεως ἡ ἐξηγουμένη τὰ ἐν τῷ ὀργανικῷ κόσμῳ φαινόμενα διὰ τῆς σκοπίμου ἐνεργητικότητος πλάστου προσωπικοῦ ἢ τελικῆς αἰτίας ἐπὶ σκοπῷ ἐνεργούσης καταλήγει κατ' ἀνάγκην εἰς ἀντιφάσεις καὶ ἀκολουθίας πάντη ἀπαραδέκτους. Ἡ διχαστικὴ αὕτη καὶ δυαδικὴ τῆς φύσεως ἀντίληψις ἐκ διαμέτρου ἀντίκειται πρὸς τὴν πανταχοῦ παρατηρουμένην ἑνότητα καὶ ἁπλότητα τῶν ὑπάτων τῆς φύσεως νόμων. Οἱ φιλόσοφοι οἱ ὑποστηρίζοντες τὴν τελεολογίαν ταύτην ἀποδέχονται κατ' ἀνάγκην ἀπόλυτον δύο οὐσιωδῶς διαφόρους φύσεις, τὴν *ἀνόργανον φύσιν*, ἥτις ἐξηγεῖται διὰ *μηχανικῶς* ἐνεργουσῶν αἰτιῶν (causae efficientes), καὶ τὴν φύσιν τὴν *ὀργανικήν*, ἥτις κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν πρώτην ἑρμηνεύεται δι' αἰτιῶν ἐνεργουσῶν *σκοπίμως* (causae finales)». Καὶ τελευτῶν

τὴν παράγραφον, παραπέμπει ὁ μέγας καὶ πολὺς συγγραφεὺς εἰς τὴν 31 σελίδα τοῦ ἑαυτοῦ συγγράμματος, ἤτοι εἰς τὸ δεύτερον τῶν προπαρατεθέντων χωρίων.

Ἡ Ἐπιφυλλὶς λοιπὸν ἀνακριβεστάτην ἔχει γνῶσιν τῶν ἰσχυρισμῶν τῶν *ἐξελισσόντων*, εἰς οὓς ἀποδίδωσι τὰ ἑαυτῆς μόνον φρονήματα, ἅπερ ἐκεῖνοι θεωροῦσι «πάντη ἀπαράδεκτα» καὶ «ἐκ διαμέτρου ἀντικείμενα πρὸς τὴν πανταχοῦ παρατηρουμένην ἑνότητα καὶ ἁπλότητα τῶν ὑπάτων τῆς φύσεως νόμων».

Ἀλλὰ καὶ κατ' ἄλλο τι δεινότατ' ἀδικεῖ τοὺς ἐξελίσσοντας ἡ Ἐπιφυλλίς, ἀφαιροῦσα οὕτω πᾶσαν σπουδαιότητα καὶ ἐμβρίθειαν ἐκ τῶν ὑπ' αὐτῆς λεγομένων.

Κατὰ τὴν Ἐπιφυλλίδα «διὰ τῆς ἐκδοχῆς, ὅτι μόνον ὕλη ὑπάρχει καὶ οὐδὲν ἕτερον, αὐτὸς ὁ Χέκελ ὁμολογεῖ, ὅτι τὰ πλεῖστα μένουσιν ἀνεξήγητα». Ἐρωτῶμεν πάντα ἐπεξελθόντα τὰ ὑφ' ἡμῶν μεταφρασθέντα μαθήματα τοῦ Haeckel νὰ εἴπῃ ἡμῖν ἂν εἶδέ που τοιαύτην τινὰ γνώμην τοῦ Haeckel· προβαίνομεν δὲ μάλιστα περαιτέρω, — παρακαλοῦμεν θερμῶς τὴν Ἐπιφυλλίδα νὰ καταδείξῃ ἡμῖν τὸ χωρίον τοῦ Haeckel, ἐν ᾧ περιέχεται ἡ γνώμη αὕτη. Ἡμεῖς τοῦτο ἀκριβῶς γινώσκομεν ὅτι τὴν ἐκ διαμέτρου ἀντίθετον γνώμην ἔχει ὁ Haeckel, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ πλείστων χωρίων, μάλιστα δὲ ἐκ τοῦ ἑξῆς: «Κατὰ τὴν γνώμην μου ἡ *ἄπειρος* ἀξία τῆς δαρβινικῆς θεωρίας κεῖται ἐν τῇ *μηχανικῇ* ἐξηγήσει τῶν φαινομένων τῶν ὀργανικῶν μορφῶν, *ἅπερ μέχρι τοῦδε ἦσαν ἀνεξήγητα*» (Βλ. ΠΡΟΜΗΘΕΑ σελ. 359). Παραδοξότατον τῇ ἀληθείᾳ ν' ἀποδιδῶται εἰς τὸν Haeckel γνώμη ἀνεπιστημονικωτάτη, ἧς μάλιστα τὸ ἐκ διαμέτρου ἀντίθετον θεωρεῖ αὐτὸς καὶ τονίζει ὡς τὴν ὑπερτάτην ἀξίαν τῆς ἑαυτοῦ θεωρίας!!! Πλειοτέρα προσοχή, ὅταν λαμβάνῃ τις τὸν κάλαμον, θὰ περιεῖχε, νομίζομεν, ὀλιγωτέραν κατάχρησιν τῆς πολυθρυλήτου ὑπομονητικότητος τοῦ χάρτου! Ὅπως δὲ νῦν τὰ πράγματα ἔχουσι, δικαιοῦται, φρονοῦμεν, οὐχὶ μόνον ὁ Haeckel ἀλλὰ καὶ πᾶς τις νὰ εἴπῃ περὶ τῶν λόγων τῆς Ἐπιφυλλίδος τὸ γνωστὸν ἐκεῖνο Ἀριστοφάνειον: *Ἐπιφυλλίδες ταῦτ' ἐστι καὶ στωμύλματα!*

Καὶ οὐ μόνον ὁ Haeck l καὶ πᾶς τις δύναται δικαίως νὰ σκώψῃ οὕτω τὴν Ἐπιφυλλίδα ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Χριστός, ὑπὲρ οὗ τοσοῦτον *ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ἀνάγκης* ὑπερμαχεῖ ἡ Ἐπιφυλλίς, καὶ ὄν ἐν τούτοις ταπεινοῖ μέχρι ἁπλοῦ ἐπιστήμονος, ὡς ἀνωτέρω εἴδομεν, καθ' ὃν τρόπον ὁ Agassiz κατεβίβασε τὸ ὑπέρτατον ὄν μέχρι ἰδανικοποιηθέντος ἀνθρώπου (Βλ. ΠΡΟΜΗΘΕΑ σελ. 400). Παρεστήσαμεν προηγουμένως ὅτι κατὰ τὴν Ἐπιφυλλίδα κακῶς ἐξηγοῦντο καὶ διεστρέφοντο μέχρι τοῦδε αἱ Γραφαί, τούτων δὲ τὴν ὀρθὴν ἑρμηνείαν ποιεῖται ἤδη ἡ Ἐπιφυλλίς. Ἐπειδὴ δ' ἐνταῦθα ποιούμεθα λόγον περὶ αὐτόχρημα διαστροφῆς καὶ μάλιστα ἀντιστροφῆς τῶν ἰδεῶν τοῦ Haeckel, ἴδωμεν, καίπερ, ὡς εἴρηται, μὴ ὄντες ειδικοὶ θεολόγοι, τίνα τρόπον *διεστρέφετο* μέχρι τοῦδε ἐκ τῆς Καινῆς Διαθήκης τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον καὶ πῶς ἡ Ἐπιφυλλὶς *ὀρθῶς* ἤδη ἑρμηνεύει αὐτό. Ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τούτῳ ὑπάρχει τὸ ἑξῆς πασίγνωστον χωρίον (III, 5): «Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς· Ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, ἐὰν μή τις γεννηθῇ *ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος*, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.» Τί εἶνε κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ Χριστοῦ τὸ *ὕδωρ* καὶ τί τὸ *πνεῦμα*; Ἡ Ἐπιφυλλὶς ποιεῖται τὴν ἑξῆς *ἀνήκουστον* καὶ *τερατώδη* ἐξήγησιν: Τὸ ὕδωρ, λέγει, καὶ τὸ πνεῦμα εἶνε αἱ δύο οὐσίαι, αἱ οὐσιδῶς διάφοροι, αἵτινες πληροῦσι τὸ σύμπαν, δηλαδὴ ἡ ὕλη καὶ τὸ πνεῦμα (!!!). Βλ. τὴν β' στήλην τῆς Ἐπιφυλλίδος τῶν Καιρῶν τῆς 12. Δεκεμβρίου. Ὅθεν κατὰ τὴν ἑρμηνείαν ταύτην οὐδὲν ἄλλο λέγει ὁ Χριστὸς ἢ ὅτι οὐδεὶς δύναται νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ἂν μὴ γεννηθῇ ἐξ *ὕλης* καὶ *πνεύματος*, ἐκ *σώματος* καὶ *ψυχῆς*!!!

Συγχαίρομεν τῇ Ἐπιφυλλίδι ἐπὶ τῇ ἀνακαλύψει αὐτῆς, οἰκτείροντες πάντας τοὺς μέχρι τοῦδε χριστιανοὺς καὶ πάντας τοὺς μέχρι τοῦδε θεολόγους, φρονοῦντας ὅτι *πνεῦμα* εἶνε τὸ ἅγιον πνεῦμα καὶ *ὕδωρ* τὸ βάπτισμα. Κατ' Εὐθύμιον τὸν Ζιγαβηνόν: «Σαφηνίζει μὲν τὸν τρόπον, λέγων, ὅτι ἐξ *ὕδατος καὶ πνεύματος*, δηλαδή, τοῦ ἁγίου· οὔπω δὲ τέλεον, ἵνα προσεκτικώτερος ὁ ἐρωτῶν γένηται. Πολλάκις γὰρ τὸ ἀσαφὲς ἐγείρει τὴν διάνοιαν, καὶ περιεργότερον καὶ σπουδαῖον ἀπεργάζεται τὸν ἀκροατήν». Κατὰ δὲ τὸν Meyer, καίπερ ὀρθολογικὸν μᾶλλον ὄντα ἑρμηνευτήν, ἡ φράσις «ἐὰν μή τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος» οὐδὲν ἄλλο σημαίνει ἢ wenn er nicht durch die Taufe und durch den Geist Gottes—in ein höheres geistiges Leben versetzt ist, ἤτοι, «ἂν μή τις μεταστῇ διὰ τοῦ βαπτίσματος καὶ διὰ τοῦ πνεύματος τοῦ Θεοῦ εἰς ὑπερτέραν πνευματικὴν ζωήν» (Βλ. Kritisch exegetischer Kommentar über das Neue Testament, μέρ. 6', σελ. 46—47. Göttingen, 1834).

Τοιαύτη λοιπὸν εἶνε τῆς Ἐπιφυλλίδος ἡ ἐπίκρισις κατά τε τὸ ἱστορικόν, τὸ ἐλεγκτικὸν καὶ τὸ διδακτικὸν ἑαυτῆς μέρος. Τὸ ἀτυχέστερον δὲ τῶν τριῶν τούτων μερῶν, καὶ τὸ ἀξιώτερον οἴκτου εἶνε καθ' ἡμετέραν γνώμην τὸ ἐλεγκτικόν, ἀφορῶν, ὡς εἴρηται, εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ θρησκευτικοῦ δόγματος κατὰ τῆς ἐπιστήμης διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ Χριστοῦ. Καὶ τελευτᾷ ἡ τοιαύτη Ἐπιφυλλὶς διὰ τῆς ἑξῆς συμπερασματικῆς φράσεως, ἀνηκούσης καὶ αὐτῆς εἰς τὴν μέθοδον τὴν ἐκμεταλλευτικήν: «Τὰ πάντα λοιπὸν *ὑπὲρ τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ*, καὶ οὐδὲν κατ' αὐτῆς. Δὲν ἔπρεπε δὲ ἰδίως νὰ ὑπάρχωσιν Ἕλληνες γράφοντες *κατ' αὐτῆς* εἰς τὰς παρούσας ἰδίως τῆς Πατρίδος περιστάσεις».

Ἀλλ' ὅμως ἐκ τῶν εἰρημένων ἀποδεικνύεται ὅτι τὰ πάντα ἄσχετα πρὸς τὴν ὑπερτάτην καὶ ἁγιωτάτην ἠθικὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ, καὶ οὐδὲν κοινὸν πρὸς αὐτήν. Δὲν ἔπρεπε δὲ ἰδίως νὰ ὑπάρχωσι λόγιοι, οἷος ὑποτίθεται καὶ ὁ ἄγνωστος συγγραφεὺς τῆς τῶν Καιρῶν Ἐπιφυλλίδος, γράφοντες ἐν ἐπιφυλλίσιν ἐφημερίδων

δι' ὀκτὼ τριτημορίων στήλης κατὰ κραταιῶν καὶ μεγάλων ἐπιστημονικῶν θεωριῶν, καὶ ἰδίως συνδέοντες τῆς ἀλήθειας τὴν ἔρευναν μεθ' οἱωνδήποτε πολιτικῶν ἢ ἐθνικῶν περιστάσεων, οἱονεὶ πανταχόθεν ζητοῦντες τὴν σώτειραν ἀρωγὴν καὶ βοήθειαν, καὶ ἐκεῖθεν μάλιστα, ὅθεν οὔτε *δύναται* οὔτε *ὀφείλει* νὰ ἔλθῃ. Μενέτωσαν τὰ πολιτικὰ καὶ τὰ ἐθνικὰ ζητήματα ἐκεῖ, ὅπου ὀφείλουσι νὰ μένωσιν, ἐν ταῖς ἰδίαις αὐτῶν σφαίραις, καὶ ἕκαστος ἐπιτελείτω τὸ ἑαυτοῦ καθῆκον, ἡ Κυβέρνησις τὴν διάσωσιν τοῦ ἔθνους, ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης τὴν σωτηρίαν τῆς Ἐκκλησίας, ὁ ἐπιστήμων τὴν ὑπεράσπισιν καὶ τὴν προαγωγὴν τῆς ἐπιστήμης. Ἐν τῇ ἀκριβεῖ τῶν καθ' ἕκαστον τούτων καθηκόντων ἐκπληρώσει συμπληροῦται ὁ τρισυπόστατος προορισμὸς τῆς Ἑλληνικῆς πολιτείας, ἡ ἐθνικὴ ἀποκατάστασις, ἡ χριστιανικὴ ἠθικοποίησις, ἡ ἐπιστημονικὴ ἀνύψωσις καὶ προαγωγή. Πάντα ταῦτα εἶνε ἐπιβεβλημένα ἡμῖν ὑφ' ὁλοκλήρου τῆς ἱστορίας ἡμῶν, ὑπὸ τῆς ἀρχαιότητος, ὑπὸ τῶν μέσων αἰώνων, ὑπὸ τῶν χρόνων τῶν μετὰ τὴν Ἅλωσιν, καὶ οὐδενὸς ὀφείλομεν ἐν περιπτώσει οὐδεμιᾷ νὰ ὀλιγωρήσωμεν, ἂν εἴμεθα ἔργῳ Ἕλληνες καὶ ἡμεῖς.

Ἐκεῖνοι μάλιστα τῶν ἀμέσων ἡμῶν προγόνων, οἵτινες ἔπεσον ὑπὲρ πατρίδος, ἐκεῖνοι, οἵτινες μαρτύρησαν ὑπὲρ τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ, αὐτοὶ ἐκεῖνοι ἐδάκρυον ἐπὶ τῷ ὀνόματι τῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἐπιστήμης, καὶ οὐδένα θὰ εὕρῃς σήμερον Ἕλληνα, καὶ ἐξ αὐτῶν ἔτι τῶν τελέως ἀνεπιστημόνων καὶ ἀπαιδεύτων, νὰ μὴ θεωρῇ τὸν διὰ τῶν γραμμάτων φωτισμὸν καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν μόρφωσιν τοῦ ἰδίου τέκνου ὡς τὸ ὕπατον καὶ τιμιώτατον ἀγαθόν, ὅπερ δύναται νὰ παράσχῃ ἡ πατρικὴ φιλοστοργία καὶ ἡ φιλοτιμία ἡ Ἑλληνική. Καὶ αὐτὸς ὁ ἀπαίδευτος Ἕλλην παραπονεῖται πικρῶς κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ γεννήτορος ὅτι *δὲν τὸν ἔμαθε γράμματα*, καὶ θεωρεῖ υἱικῆς εὐσεβείας καθῆκον νὰ ἐπανορθώσῃ καὶ ἐξαγνίσῃ τὸ ἁμάρτημα τοῦ ἰδίου πατρός, ἀποστέλλων αὐτὸς μετὰ τοιαύτης ἰδέας τὸ ἑαυτοῦ τέκνον εἰς τὸ σχολεῖον! Κατ' αὐτὸν τὰ γράμματα εἶνε *τοῦ Θεοῦ τὰ πράγματα*! Τί δὲ συνέβαινεν ἐπὶ Τουρκοκρατίας, παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Ἀρματωλῶν καὶ Κλεπτῶν, εἶνε περιττὸν νὰ παραστήσωμεν. Πῶς δὲ τὸ πρᾶγμα κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἶχε, δὲν εἶνε βεβαίως τοῦ παρόντος λόγου.

Βλέπετε ὅτι πάντοτε ἠλήθευσε τὸ ῥητόν, καθ' ὃ *Ἕλληνες σοφίαν ζητοῦσι*. Τὸ δὲ πασίγνωστον τοῦτο ἀξίωμα οὔτε ἐκώλυσέ ποτε οὔτε καὶ νῦν κωλύει, νομίζομεν, τὴν ζήτησιν τῆς Ἁγίας Σοφίας οὐδὲ τὴν ἄμυναν ὑπὲρ αὐτῆς. Ἴσως μάλιστα, ἂν *οὐσιαστικώτερον* καὶ *ἐπιστημονικώτερον* ἐζητοῦμεν ἡμεῖς τὴν σοφίαν, ἂν πνευματικώτερον συνεκροτούμεθα, ἂν ἐγινώσκομεν ἀκριβέστερον καὶ καθολικώτερον τίνος κληρονομίας Ἑλληνικῆς καὶ χριστιανικῆς εἴμεθα κληρονόμοι, ἴσως δὲν θὰ εἴχομεν σήμερον τὴν ἀνάγκην νὰ ζητῶμεν καὶ ἐκ τῆς σιγῆς τῆς ἐπιστήμης ἀρωγὴν καὶ ἐπικουρίαν κατ' ἀναπεπταμένων ἀλλὰ σεσηπότων καὶ ἀεὶ καταῤῥεόντων βαρβαρογενῶν καὶ βαρβαροφρόνων ἐχθρῶν!

ΕΓΚΕΝΤΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΑΜΠΕΛΩΝ

(Συνέχεια· ἴδε φύλλον 51)

Ἐγκεντρισμὸς διὰ σχισμῆς τοῦ κέντρου ἢ ἱππευτικὸς (à cheval.)

Καλεῖται οὗτος ἱππευτικὸς ὡς ἐκ τῆς θέσεως τὴν ὁποίαν λαμβάνει τὸ κέντρον ἐπὶ τῆς τροφοῦ κατὰ τὴν ἕνωσιν. Τὸ κλῆμα Α τέμνεται πρὸς τὴν βάσιν αὐτοῦ 3 ἢ 4 ἑκατοστόμετρα περίπου ὑπεράνω ἑνὸς ὀφθαλμοῦ α

Εἰς τὸ ἄνωθεν τοῦ ὀφθαλμοῦ μέρος λεπτύνεται ἐκ δύο ἀντιθέτων μερῶν κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε νὰ ἀποτελῆται εἶδος σφηνὸς ἀπολῃγούσης ἄνω εἰς ὀξεῖαν γωνίαν γ. Τὸ κέντρον Β κόπτεται πρῶ-

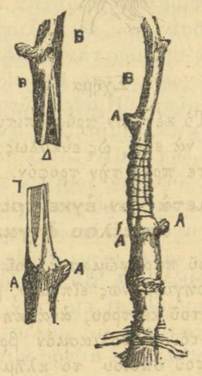

Σχῆμ 18.

τον ὀλίγα ἑκατοστόμετρα κάτωθεν ἑνὸς ὀφθαλμοῦ β ἔπειτα γίνεται μία σχισμὴ δ εἰς τὸ κάτω μέρος αὐτοῦ ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω. Ἐντὸς τῆς σχισμῆς αὐτῆς τοῦ κέντρου εἰσάγεται τὸ σφηνοειδὲς μέρος τῆς τροφοῦ καὶ γίνεται ἡ ἕνωσις, ὅπως βλέπει τις εὐκρινῶς εἰς τὸ σχῆμα 18. Περίδεσμος, ἀλοιφὴ καὶ παράχωμα ὡς συνήθως.

Ἐγκεντρισμὸς ἀγγλικός.

Ἡ μέθοδος αὕτη εἶνε περισσότερον ἐν χρήσει ἢ αἱ προηγούμεναι. Μεταχειρίζονται δὲ αὐτὴν πρὸ πάντων ὅταν πρόκηται περὶ ἐμβολιάσεως νεαρῶν φυτῶν ἢ κλάδων ἀμπέλου προωρισμένων μετὰ τὸν ἐμβολιασμὸν νὰ φυτευθῶσι καὶ νὰ ριζοβολήσωσιν. Ὅταν ἡ πρᾶξις αὐτὴ γίνηται ἐπὶ τροφοῦ ἐρρίζου (κλήματος μὲ τὰς ρίζας του) αὕτη τέμνεται κατὰ τὴν βάσιν 3 ἢ 4 ἑκατοστόμετρα ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους κατὰ τομὴν μ πολὺ πλαγίαν καὶ ἀρχομένην ἐκ τοῦ ἀντιθέτου σημείου ἑνὸς ὀφθαλμοῦ ο. Πρὸς τὴν κορυφὴν ἡ τομὴ αὕτη σχίζεται κατὰ τὴν γραμμὴν μ΄ ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω. Ἡ σχισμὴ αὕτη παρεστάθη ἐν τῷ σχήματι διὰ τῆς γραμμῆς μ΄΄. Τὸ αὐτὸ γίνεται, ἀλλὰ κατ' ἀντίστροφον διεύθυνσιν καὶ εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ ὀφθαλμοῦ ο΄ τοῦ κέντρου Β, ὡς βλέπει τις κατὰ τὰ σημεῖα ν, ν΄ καὶ ν΄΄ Τὸ κέντρον φέρει λοιπὸν ἕνεκα τῆς σχισμῆς ν΄΄ ἓν εἶδος γλωσσίδος γ. Ἡ γλωσσὶς αὕτη εἰσάγεται ἐντὸς τῆς σχισμῆς μ΄΄ τῆς τροφοῦ καὶ γίνεται ἡ ἕνωσις ὡς φαίνεται εἰς τὸ σχῆμα 19. Περίδεσμος, ἀλοιφὴ καὶ παράχωμα ὡς καὶ εἰς τὰς προηγουμένας

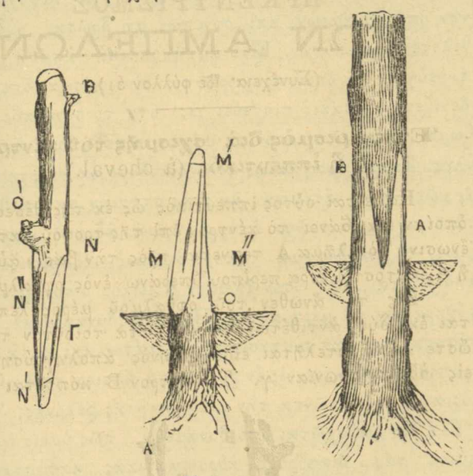

Σχῆμα 19.

περιστάσεις. Τὸ κέντρον πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς μεθόδου ταύτης πρέπει νὰ εἶνε, ὡς εὐκόλως ἐννοεῖ τις, ἰσοπαχὲς ὁπωσδήποτε πρὸς τὴν τροφόν.

Τὰ μετὰ τὸν ἐγκεντρισμὸν τῆς ἀμπέλου ἔργα.

Ἐκτὸς τοῦ παραχώματος τοῦ κλήματος φθάνοντος, ὡς προηγουμένως εἴπομεν, μέχρι τοῦ ἀνωτέρου ὀφθαλμοῦ τοῦ κέντρου, ἀνάγκη νὰ παραθέτῃ τις ἀμέσως μετὰ τὸν ἐμβολιασμὸν βραχὺν καὶ στερεὸν πάσαλον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου τὸ κλῆμα προσδένεται. Οἱ ὀφθαλμοὶ οἵτινες ἀναπτύσσονται ἐπὶ τῆς ὑπογείου τοῦ κλήματος ἐπιφανείας πρέπει νὰ ἀφαιρῶνται ἐπιμελῶς, διότι ἀδυνατίζουσιν αὐτὸ σπουδαίως. Οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ κέντρου, ἐν ὅσῳ ἀναπτύσσονται προσδένονται ἐπὶ τοῦ πασσάλου. Ἐπὶ τοῦ κέντρου τούτου ἐπειδὴ κατὰ μέγα μέρος εὑρίσκεται τοῦτο εἰς ἐπαφὴν με ἀ τοῦ χώματος διότι γίνεται, ὡς εἴπομεν μετὰ τὸν ἐμβολιασμὸν τὸ λεγόμενον παράχωμα, λαμβάνουσι χώραν ῥιζίδια, τὰ ὁποῖα ὁ ἀμπελουργὸς ὀφείλει νὰ ἀφαιρῇ. Πρὸς τοῦτο δὶς ἢ τρὶς τοῦ ἔτους κατὰ Μάϊον, Ἰούλιον καὶ Σεπτέμβριον ἀπομακρύνει τὸ χῶμα (ξελακώνει) ἀπὸ τῆς βάσεως τοῦ κλήματος καὶ πάλιν μεταφέρει αὐτὸ εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ἐν λόγῳ ριζιδίων. Τὸ μέτρον τοῦτο εἶνε ἀπαραίτητον προκειμένου περὶ τοῦ ἐμβολιασμοῦ εὐρωπαϊκῶν κλημάτων ἐπὶ Ἀμερικανικῶν, πρὸς προφύλαξιν τῆς ἀμπέλου ἀπὸ τοῦ ὀλέθρου τῆς φυλλοξήρας. Τὸ περὶ τὴν βάσιν τῶν ἐμβολιασθέντων ἀμπέλων ὑψούμενον χῶμα κατεδαφίζεται κατὰ τὸ φθινόπωρον μετὰ τὴν πτῶσιν τῶν φύλλων. Ἀλλ' ὅταν πρόκειται περὶ ἀμπελώνων ἐκτεθειμένων κατὰ τὸν χειμῶνα εἰς συχνοὺς ἀνέμους χάριν τῆς στερεότητος τῶν κλημάτων ἡ πρᾶξις αὕτη γίνεται κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς προσεχοῦς ἀνοίξεως.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΧΑΣΙΩΤΗΣ.

ΕΛΕΓΧΟΙ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΕΙΣ

(Συνέχεια· ἴδε 50 φύλλον.)

δ'. Ἀθροισματικαὶ μορφαὶ τῶν σωμάτων.
Στερεά—Ὑγρά—Ἀεριώδης.

Εἴπομεν προηγουμένως ὅτι ἡ *ὕλη* δὲν εἶνε συμφυής, ἀλλ' ὅτι συνίσταται ἐξ ἀπειροελαχίστων τινῶν μερῶν, τῶν ἀτόμων, ἅτινα ἀδιαίρετα ὄντα διὰ μηχανικῶν μέσων ἢ χημικῶν ἐπενεργειῶν, οὐδαμῶς ὑφίστανται ἐλεύθερα, μεμονωμένα δηλ., εἰμὴ ὅταν πρὸς *μόρια* συνδυάζωνται μεθ' ἑτέρων ἀτόμων ὁμοειδῶν ἢ ἑτεροειδῶν καὶ ὅτι ἐκ τῆς *ἀθροίσεως τῶν μορίων* τούτων ἀποτελοῦνται πάντα τὰ σώματα ἁπλᾶ καὶ σύνθετα ὑπὸ τὰς διαφόρους αὐτῶν καταστάσεις.

Ἀθροίζονται δὲ πρὸς σχηματισμὸν τῶν σωμάτων τὰ *μόρια* ταῦτα δυνάμει τῆς ἕλξεως αὐτῶν, ἀνταγωνιζομένης διαρκῶς πρὸς τὴν διαστέλλουσαν καὶ ὠστικὴν δύναμιν τῆς θερμότητος.

Ἐκ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν ἑλκτικῶν καὶ ὠστικῶν τούτων δυνάμεων ὁρίζεται καὶ ἡ *ἀθροισματικὴ μορφὴ* (στερεά, ὑγρά, ἀεριώδης) τῶν σωμάτων. Ἐφ' ὅσον δηλ. ὑπερισχύει ἡ ἑλκτικὴ δύναμις, τὰ μόρια παλλόμενα περί τι κέντρον ἕλξεως (τὴν συνισταμένην δηλ. τῶν διαφόρων ἑλκτικῶν δυνάμεων) τηροῦσι τὰς ὡρισμένας μοριακὰς αὐτῶν ἀποστάσεις, ἔχουσιν ὡρισμένον σχῆμα, καὶ τὸ σῶμα εἶνε *στερεόν*.

Ὅταν ὅμως αἱ ἀλληλομοριακαὶ ἀποστάσεις αὐξηθῶσιν, ἐπενεργείᾳ τῆς θερμότητος, ἡ συνεκτικὴ τῶν μορίων δύναμις ἐλαττοῦται, τὰ δὲ μόρια πάλλονται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον εἰς μεγαλητέρας ἀποστάσεις, μέχρις ὅτου, μηδενιζομένης τῆς συνεκτικῆς δυνάμεως, τὰ μόρια ὀλισθαίνουσι κυλιόμενα τὰ μὲν παρὰ τὰ δέ, ὡς μὴ ἑλκόμενα ὑπὸ τοῦ κέντρου, ῥέουσι δηλ. ἐνῷ τὸ σῶμα καθίσταται οὕτως *ὑγρόν*.

Διὰ νέας δ' ἐνεργείας τῆς θερμότητος τὰ μόρια ἀπομακρύνονται ἐλευθέρως τὰ μὲν τῶν δὲ καὶ ἐκσφενδονίζονται εἰς τὸ διάστημα μετὰ δυνάμεως μέχρι κωλύματος οἱουδήποτε, ἐφ' οὗ προσκρούοντα μεταδίδουσι τὴν μηχανικὴν ἐνέργειαν αὐτῶν, ἐκδηλουμένην ποῦ μὲν διὰ τάσεως ἐλαστικῆς ποῦ δὲ διὰ μετασχηματισμοῦ τῆς κινήσεως αὐτῶν εἰς *θερμότητα* καὶ *ἠλεκτρισμόν*.

Πάντα λοιπὸν τὰ στερεὰ σώματα μεταβάλλουσι τὴν κατάστασιν αὐτῶν (ἀθροισματικὴν μορφὴν) διαδοχικῶς εἰς ὑγρὰν ἢ ἀεριώδη δι' ἐπαρκοῦς *θερμάνσεως*, καὶ πάντα τὰ ἀεριώδη στερεοποιοῦνται δι' ἐπαρκοῦς *ψύξεως* καὶ *πιέσεως*. Θεωρητικῶς πάντα τὰ σώματα εἰς —273° ἀπαντῶσιν ἐν στερεᾷ καταστάσει. Ἡ θερμοκρασία αὕτη τῶν— 273° καλεῖται ἀπόλυτον μηδέν.

Κίνησις. — Ἡ ὕλη ὡς ἐκ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν ἑλκτικῶν καὶ ὠστικῶν δυνάμεων δι' ὧν εἰσὶ πεπροικισμένα τὰ ἀπειροελάχιστα αὐτῆς μέρη οὐδέποτ' ἠρεμοῖ ἀλλ' εὑρίσκεται πάντοτε ἐν καταστάσει κινήσεως· καὶ μόνον ὕλην τοιαύτην κινουμένην δηλ. καὶ δρῶσαν, δυνάμεθα κατὰ τὸν Helmholtz νὰ γνωρίσωμεν. Τὰ ἀπειροελάχιστα μέρη τῆς ὕλης, ἐξ ὧν αὕτη συντίθεται, μεταβάλλουσιν ἀκαταπαύστως τὴν θέσιν αὐτῶν, καὶ ἀπεργάζονται οὕτως ἀναλόγως τῆς ταχύτητος τῶν

παλμικῶν δονήσεων τὰς πολυπλοκωτέρας καὶ μᾶλλον συνθέτους τῶν κινήσεων, τὰς *κυμάνσεις*, ὧν ἕκαστον εἶδος ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενον ἰδίας ἐπιστήμης (Θερμότης, Φῶς, Ἠλεκτρισμός, Χημικὴ Ἕλξις κτλ.) (*). Πρὸς τούτοις πᾶσαι αἱ ἰδιότητες, δι' ὧν ὁρίζομεν τὴν ὕλην, ὁποῖαι τὸ βάρος, τὸ χρῶμα, ἡ ἀθροισματικὴ κατάστασις, ἡ ἀντίστασις κτλ. οὐδέν τι ἄλλο εἰσὶν εἰμὴ τροποποιήσεις τῶν δυνάμεων Δικαίως λοιπὸν ἐγράψαμεν ὅτι τὸ ἡμέτερον πνεῦμα ἀδυνατεῖ ν' ἀντιληφθῇ ὕλης ἀδρανοῦς ἄνευ ἰδιοτήτων, ἄνευ τροποποιήσεων δηλ. τῶν δυνάμεων ἤ, ἐν ἄλλοις λόγοις, οὐσίας ἄνευ κατηγορουμένου· τοιαύτη ὕλη δὲν ἤθελεν εἶναι αἰσθητὴ ἡμῖν, καὶ ἑπομένως δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίσωμεν εἰμὴ ὕλην κινουμένην καὶ δρῶσαν.

Τὰ μόρια ἄρα δὲν ἠρεμοῦσι ποσῶς ἀλλὰ κινοῦνται καὶ κραδαίνονται περὶ ἓν κέντρον ἕλξεως ὡς ἡ Γῆ — μόριον αὐτὴ τοῦ ἀπείρου — κινεῖται καὶ κραδαίνεται περὶ τὴν φωτοβόλον ἑστίαν τοῦ πλανητικοῦ συστήματος. Οὐδεμία διαφορὰ μεταξὺ ἑνὸς ἀστέρος καὶ ἑνὸς συναθροίσματος ἀτόμων — ἑνὸς κόκκου ἄμμου. Μεγεθύνωμεν τὸν κόκκον τοῦτον, φαντασθῶμεν αὐτὸν αὐξανόμενον ἀπείρως· φθάνομεν οὕτως εἰς σύστημα πλανητικόν. Αἱ αὐταὶ δυνάμεις, οἱ αὐτοὶ νόμοι ὁρίζουσι καὶ ἰθύνουσι τὰς κινήσεις αὐτοῦ, ἐν μεγαλητέρᾳ ὅμως κλίμακι. Τοὐναντίον, συστέλλοντες τὰ ὅρια κοσμικῆς τινος φωτονεφέλης, εὑρισκόμεθα πρὸ χημικοῦ συμφορήματος, ἐν ᾧ τὰ συστατικὰ ἄτομα ὡσαύτως ἐναρμονίως κινοῦνται καὶ κραδαίνονται· οὐδεμία διαφορὰ τοῦ κόσμου τῶν ἀστέρων καὶ τοῦ κόσμου τῶν ἀτόμων. Πανταχοῦ ἡ ἀένναος κίνησις, πανταχοῦ ἡ ζωή.

Δύναμις καὶ ὕλη.

Συγκεφαλαιώσωμεν ἤδη τὰ προειρημένα. Οὐδαμοῦ οὐδέποτ' ὁ φυσιοδίφης ἠδυνήθη νὰ διίδῃ ὕλην ἀδρανῆ, μὴ ἐμψυχουμένην ὑπὸ δυνάμεως. Οὐδαμοῦ οὐδέποτ' ὁ ἐμμένων ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς παρατηρήσεως καὶ τῆς πείρας ἀντελήφθη — ἀλλ' οὐδὲ εἶνε δυνατὸν τὸ τοιοῦτον—*δυνάμεως ἄϋλου* μὴ ἐκδηλουμένης ἐν τῇ ὕλῃ καὶ διὰ τῆς ὕλης. Ὑπερχιλιετὴς πεῖρα ἀπέδειξε τοῦτο. Ζητήσατε τὴν ὕλην τὴν ἀδρανῆ, τὴν μὴ ἐμψυχουμένην ὑπὸ δυνάμεων, καὶ συνεπῶς μὴ δρῶσαν, οὐδαμοῦ θέλετε εὕρει αὐτήν. Εἶνε αὕτη ὀπτικὴ ἀπάτη, ἥτις ἐκφεύγει, ἐφ' ὅσον προχωρεῖ τις· εἶνε φάσμα, ὅπερ μηδενίζεται, ὁσάκις πιστεύει τις ὅτι τὸ συνέλαβε. Λάβωμεν ἀπειροελάχιστόν τι μόριον οἱασδήποτε ἀρχικῆς ὕλης. Τοῦτο ἀναγκαίως εἶνε οἰκοδόμημα *στοιχειωδῶν ἀρχῶν*—τῶν ἀτόμων· ἂν πρὸς στιγμὴν φαντασθῶμεν τὰ στοιχειώδη ταῦτα ἄτομα νεκρά, ἀδρανῆ, ἄνευ ἕλξεως, τὸ οἰκοδόμημα πίπτει ἀμέσως, ἐξαφανίζεται, μηδενίζεται, καθ' ὅσον ἔλειψεν ὁ κρίκος ὁ συνδέων καὶ συγκρατῶν τὰ μέρη αὐτοῦ. Πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ ἐξηγήσηταί τις τὴν σύστασιν τῶν σωμάτων καὶ κατὰ τίνα τρόπον ἀθροίζονται εἰς ἕν τι ὅλον τὰ ἄπειρα τὸ ἀριθμὸν μόρια τὰ συνιστῶντα τὴν κεφαλὴν μιᾶς βελόνης; Ἐὰν ἡ ὕλη δὲν ἐμψυχῶται ὑπὸ δυνάμεων, πῶς ὑμεῖς ἑρμηνεύετε τάς διαφόρους ἀθροισματικὰς καταστάσεις τῆς ὕλης; Δὲν ἐξήγειράν ποτε τὴν θαυμασμὸν ὑμῶν αἱ κανονικώταται κρυσταλλικαὶ μορφαί, αἱ ἐν τῇ φύσει ἀπαντῶσαι; Δὲν παρετηρήσατέ ποτε διὰ τοῦ μικροσκοπίου, καὶ δὲν ἐξεπλάγητε πρὸ τῶν ἐντελεστάτων, τῶν μαθηματικωτάτων συνθέσεων τῶν ἐκ χιόνος ἀστέρων; Δὲν ἠρευνήσατέ ποτε τὰς συνθήκας καὶ τὸν τρόπον τοῦ σχηματισμοῦ τῶν κρυστάλλων καὶ τὴν ἰδιότητα τῶν κρυσταλλικῶν ἐμβρύων, ἣν κέκτηνται ταῦτα νὰ προσελκύωσι πρὸς ἑαυτὰ ἰσοταχῶς ἕτερα ὑλικὰ μόρια τῆς αὐτῆς φύσεως καὶ τοῦ αὐτοῦ μεγέθους, ἅπερ διατίθενται κατὰ ἐπίπεδα στρώματα ὑπερκείμενα ἀλλήλων καὶ συνεστῶτα ἐκ στοίχων μορίων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἰσχυρῶς; Παρασκευάσατέ ποτε τὴν ἁπλουστέραν χημικὴν ἕνωσιν, ἢ εἴδετέ ποτε σχηματιζόμενον τὸ ἁπλούστερον χημικὸν συμφόρημα καὶ ὡς ἴζημα καταπίπτον ἐν τῷ δοκιμαστηρίῳ ὑμῶν σωλῆνι; Ἐζητήσατέ ποτε τὴν αἰτίαν τούτων; Ἐφιλοσοφήσατε μικρόν, ὦ δεινοὶ ἀντίπαλοι, ἐπὶ τοῦ ἁπλοῦ μὲν τούτου φαινομένου, σπουδαιοτάτου ὅμως διὰ τὰς συνεπείας; Ἐὰν καὶ ἄκρῳ τῷ δακτύλῳ ἠθέλατε, ὦ φιλόσοφοι τῆς φύσεως, ἐγγίσει τὰ ζητήματα ταῦτα, οὐδέποτε, οὐδέποτε ἠθέλετε ἔχει τὸ σθένος νὰ ὑβρίζητε τοσούτῳ σκαιῶς τοὺς γράφοντας ὅτι ἡ ὕλη κέκτηται δυνάμεις συμφυεῖς καὶ ὅτι ὕλης μόνον τοιαύτης, κινουμένης δῆλον ὅτι καὶ δρώσης διὰ τῶν συμφυῶν αὐτῇ δυνάμεων, ἀντιλαμβάνεται τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα. Ἀλλ' ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν *δύναμιν*.

Δύναμιν ἀνεξάρτητον τῆς ὕλης—μὴ ἐκδηλουμένην δι' αὐτῆς—δὲν γνωρίζομεν. Ὁ μαγνητισμὸς ἄνευ σιδήρου εἶνέ τι ἀδιανόητον, ὁ ἠλεκτρισμὸς ἄνευ τῶν σωμάτων, ἐφ' ὧν παρατηρεῖται, εἶνε χίμαιρα· καθόσον οὔτε τὸν μαγνητισμόν, οὔτε τὸν ἠλεκτρισμὸν δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν κεχωρισμένον τῶν μορίων τοῦ σιδήρου ἢ τῆς ὑάλου. Διότι, ἂν ἀφαιρέσωμεν τὰ μόρια ταῦτα, ὧν αἱ ἀμοιβαῖαι σχέσεις καὶ κινήσεις εἶνε ἀκριβῶς ἡ αἰτία τῶν μαγνητικῶν καὶ ἠλεκτρικῶν φαινομένων, οὐδὲν ἀπομένει ἢ ἡ ἀφῃρημένη τῶν φαινομένων τούτων ἔννοια. Ἂς λάβωμεν μαγνήτην τινά. Θραύομεν αὐτὸν εἰς δύο, καὶ διακρίνομεν δύο πόλους εἰς ἕκαστον τῶν δύο τεμαχίων· ἐὰν διαιρέσωμεν ἕκαστον τῶν δύο τούτων μερῶν εἰς ἕτερα, καὶ ἐξακολουθήσωμεν διαιροῦντες καὶ ὑποδιαιροῦντες αὐτά, διακρίνομεν εἰς ἕκαστον τῶν μερῶν τούτων πολικήν τινα τάσιν ἀσθενῆ μὲν ἀλλὰ σαφῶς ἐκδηλουμένην. Ἐὰν δ' ἦτο ἡμῖν δυνατὸν νὰ φθάσωμεν μέχρι τῶν στοιχειωδῶν ἀτόμων τοῦ μαγνήτου, χωρὶς νὰ καταστρέψωμεν τὴν εἰς ἓν ὅλον συνάθροισιν αὐτῶν ἠθέλαμεν ἀνεύρει τὰ στοιχειώδη ταῦτα ἄτομα πεπροικισμένα καὶ αὐτὰ ὑπὸ πολικῶν ἰδιοτήτων, δηλαδὴ ἐμψυχούμενα ὑπὸ δυνάμεως ἐκδηλουμένης κατὰ τοὺς δύο πόλους—καὶ ἄρα ὁ μαγνητισμὸς εἶνε συμφυὴς πρὸς αὐτὰ τὰ στοιχειώδη ἄτομα τοῦ μαγνήτου, ὧν ἄνευ ἀδύνατον νὰ ἐκδηλωθῇ. Ὁ ἠλεκτρισμός, ἐπίσης ἡ θερμότης, τὸ φῶς, πᾶσαι ἐν γένει αἱ φυσικαὶ δυνάμεις, μόνον διὰ τῆς ὕλης ἐκδηλοῦνται καὶ οὐδὲν ἄλλο ἐπ' ἀκριβές εἰσιν ἢ καταστάσεις τῆς κινήσεως αὐτῆς τῆς ὕλης. Ἀφ' ὅτου ἡ μηχανικὴ θεωρία τῆς θερμότητος ὄχι μόνον πειραματικῶς ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ ἀπεδείχθη, ἡ δὲ μετάπτωσις καὶ ἀλληλουχία τῶν δυνάμεων ἐγνώσθη οὕτω σαφῶς, οὐδενὶ ἐπιτρέπεται νὰ μὴ ἀπορρίψῃ τὰς περὶ μυστηριωδῶν δυνάμεων θεωρίας, ὧν πρὸ ἡμίσεος σχεδὸν αἰῶνος ἐν ἑκάστῳ σχεδὸν φαινομένῳ διέβλεπον τὴν παρουσίαν καὶ δρᾶσιν. Ἀνακαλύπτων καὶ ἀποδεικνύων ὁ Mayer ὅτι ἡ θερμότης, εἰ καὶ μὴ σταθμητή, εἰ καὶ μὴ ὕλη, εἶνε ἀποτέλεσμα μηχανικὸν τῆς παλμικῆς κινήσεως τῶν μορίων, ἔθετε τὰς βάσεις τῆς νεωτέρας φυσικῆς ἐπιστήμης, διανοίγων νέας ἀτραποὺς εἰς τὴν μεγάλην καὶ θαυμασίαν πρόοδον αὐτῆς κατὰ τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους. Ἡ δύναμις εἶνε καὶ αὐτὴ αἰώνιος καὶ ἄφθιτος· ἡ δημιουργία ἑπομένως καὶ ἡ καταστροφὴ τῆς δυνάμεως κεῖται ἐκτὸς τοῦ κύκλου τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας καὶ ἐνεργείας. Ὡς ἡ Χημεία διδάσκει τὸν τρόπον τῆς μεταμορφώσεως τῆς ὕλης καὶ ἀνερευνῶσα τὸ παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον αὐτῆς ἀποδεικνύει τὸ κατὰ ποσὸν ἀμετάβλητον αὐτῆς, οὕτω καὶ ἡ νεωτέρα φυσικὴ ἀνερευνῶσα καὶ ἀποδεικνύουσα τὰς μεταμορφώσεις καὶ τὸ κατὰ ποσὸν εὐμετάβλητον τῆς δυνάμεως ἄγει ἡμᾶς εἰς τὸ *ἑνιαῖον* πασῶν τῶν φυσικῶν δυνάμεων ἃς ἑρμηνεύει καὶ ἐξηγεῖται ὡς καταστάσεις τῆς ὕλης· ἕνεκα ταύτης τῆς μεγάλης ἀληθείας οὐδαμοῦ οὐδέποτε παρετηρήθη δύναμις ἀνεξάρτητος τῆς ὕλης, δηλαδὴ ἔχουσα ὑπόστασιν αὐτοτελῆ. Τὰς δυνάμεις οὐδεὶς εἶδε καὶ οὐδεὶς ὄψεται. Μόνον ἐκ τῶν ἐπὶ τῆς ὕλης ἀποτελεσμάτων αὐτῶν διαγιγνώσκονται αἱ δυνάμεις καθόσον αὗται δὲν εἶνε τι *ὅν* ἀλλὰ *καταστάσεις τοῦ εἶναι*· Τὴν μαγνητικὴν δύναμιν οὐδεὶς εἶδε. Ἐὰν ὅμως πλησιάσητε τεμάχιον σιδήρου μεμαγνητισμένον ἐνώπιον μαγνητικῆς βελόνης ἐλευθέρως στηριζομένης, ὁποῖον θαυμάσιον θέαμα προσβάλλει τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν! Ἡ ἤρεμος καὶ ἐν ἄκρᾳ ἀκινησίᾳ καθ' ὡρισμένην διεύθυνσιν διαμένουσα ἐλαφρὰ αὕτη ῥάβδος δὲν μένει νεκρὰ ὡς τὸ πρίν, ἀλλὰ ζωογονεῖται αὐθωρεί· φρίσσει ὁλόκληρος ἐκ παλμῶν καὶ περιστρεφομένη περὶ τὸν ἄξονα αὐτῆς ζητεῖ νὰ φύγῃ ἢ νὰ πλησιάσῃ τὸν προσεγγιζόμενον μαγνήτην. Βόρειον σέλας ἀνάπτει εἰς τὴν Σουηδίαν, καὶ τὴν ἐπίδρασιν αὐτοῦ αἰσθάνεται καὶ ἐκδηλοῖ μέχρι Παρισίων καὶ Βιέννης ἡ αὐτὴ βελόνη, ἡ ἀδρανής, ἡ νεκρὰ αὕτη μάζα, ἡ ἄμοιρος καθ' ὑμᾶς πάσης δυνάμεως καὶ ἐνεργείας. Ἐν τῇ ὕλῃ ταύτῃ, ὦ ἡμέτεροι ἐπικριταί, ἣν ἐν τῇ ἀμαθίᾳ ὑμῶν καὶ παρὰ τὸν σεβασμόν, ὃν ἐπαγγέλεσθε δῆθεν πρὸς τὸν Πλάστην αὐτῆς, θεωρεῖτε τοσοῦτον εὐτελῆ, ἔχομεν τὸ θάρρος καὶ τὴν εἰλικρίνειαν νὰ ὁμολογήσωμεν μετὰ τοῦ Tyndall ὅτι ἐν αὐτῇ διαβλέπομεν *τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν δύναμιν ἁπασῶν τῶν μορφῶν καὶ τῶν ἰδιοτήτων τῆς ζωῆς*, καὶ νὰ κηρύξωμεν αὐτὴν μετὰ τοῦ Ἰορδάνου Βρούνου οὐχὶ ὡς τὴν ἁπλῆν ἐκείνην δύναμιν, ἣν οἱ φιλόσοφοι περιέγραψαν, ἀλλ' ὡς τὴν παγκόσμιον μητέρα, ἥτις παράγει τὰ πάντα ὡς τοὺς καρποὺς ἐκ τῶν ἰδίων αὐτῆς κόλπων. Τοιαύτη ἡ θέσις τῆς σημερινῆς Ἐπιστήμης. Κατὰ τῶν διδαγμάτων αὐτῆς ἂς στρέψωσι τὰ ὅπλα αὐτῶν οἱ ἡμέτεροι ἀντίπαλοι μὴ ὀχυρούμενοι ὄπισθεν τοῦ δόγματος. Σεβόμεθα παρὰ πάντα ἄλλον τὰς θρησκευτικὰς πεποιθήσεις ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου, ἐφ' ὅσον αὗται δὲν χρησιμεύουσιν ὡς λόγος προγραφῆς τῶν φιλτέρων προνομιῶν τοῦ ἀνθρώπου, τῆς ἐλευθερίας ἐν τῇ Ἐπιστήμῃ, τοῦ θάρρους ἐν τῇ μεταδόσει, καὶ τὰς προνομίας ταύτας ἀξιοῦμεν νὰ σέβωνται καὶ οἱ ἡμέτεροι ἀντίπαλοι. Ἄλλως ἡ ἀλήθεια εἶνε ἀπόρθητος, τὸ δὲ στάδιον ἐλεύθερον.

Καὶ ταῦτα μὲν πρὸς θεμελίωσιν γενικῶν ἐπιστημονικῶν ἀρχῶν περὶ τοῦ ἀπασχολοῦντος ἡμᾶς ζητήματος, ἐν ἄλλῃ δ' εὐκαιρίᾳ θὰ διαλάβωμεν περί τινων εἰδικῶν ἐφαρμογῶν τῶν ἀρχῶν τούτων καὶ περὶ ἄλλων τινῶν ἰσχυρισμῶν τῶν ἡμετέρων ἀντιπάλων.

ΑΛΕΞ. Δ. ΒΛΑΒΗΣ

(*) Πρὸ ὀλίγου χρόνου ὁ Tyndall ἠδυνήθη πειραματικῶς ν' ἀποδείξῃ τὴν ἐνιαίαν ἀρχὴν τῶν δυνάμεων καὶ καθιερώσῃ ἅπασαν τὴν σειρὰν τῶν φυσικῶν φαινομένων εἰς τὴν κίνησιν τῶν μορίων τῆς ὕλης. Στερεώσας τὸ ἕτερον τῶν ἄκρων ῥάβδου χαλυβδίνης, μετεκίνησε τὸ ἕτερον ἐκ τῆς θέσεως τῆς ἰσορροπίας· ἡ ῥάβδος, ὅπως ἐπανέλθῃ εἰς τὴν προτέραν αὐτῆς θέσιν, ἐτέθη εἰς παλμικὴν κίνησιν, παρήγαγε δὲ τὸν βαρύτατον ἀκουστὸν ἦχον, ὅταν ὁ ἀριθμὸς τῶν παλμῶν αὐτῆς ἀνήρχετο εἰς δέκα καὶ ἓξ ἐν τῇ μονάδι τοῦ χρόνου· διὰ μείζονος ὅμως ταχύτητος τῶν παλμῶν ὁ ἦχος ἐγένετο ὀξύτερος ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον, ἔπαυσε δὲ νὰ εἶνε αἰσθητός, ὅτε ὁ ἀριθμὸς τῶν παλμῶν ἀνῆλθεν εἰς 37 000 ἐν ἑνὶ δευτερολέπτῳ. Αὐξηθείσης ὅμως τῆς ταχύτητος τῶν παλμῶν, ἡ ῥάβδος ἐθερμάνθη, ἐπυρακτώθη, ἀναπτύξασα οὕτω φωτεινὰ φαινόμενα, ἄτινα, προβαινούσης τῆς ταχύτητος, ἠκολούθησαν τὰ ἠλεκτρικὰ καὶ μαγνητικὰ φαινόμενα τῆς ὕλης. Τοιοῦτον τὸ πείραμα τοῦ περιφήμου Ἄγγλου πειραματιστοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΒΟΛΙΝΗ

ΤΙΜΑΙ ΕΣΧΑΤΩΣ ΑΠΟΔΟΘΕΙΣΑΙ ΤΩι ΡΟΒΕΡΤΩι ΚΩΧ

Μετ' ἐθνικῆς ὑπερηφανίας ἀνακοινοῦμεν εἰς τοὺς ἡμετέρους ἀναγνώστας ὅτι ἐκ τῶν εἰς τὸν περικλεῆ Ῥοβέρτον Κὼχ ἀποδοθεισῶν ἐσχάτως μεγάλων τιμῶν αἱ μέγισται, αἱ ἀληθῶς θεῖαι τιμαὶ ἀπενεμήθησαν αὐτῷ παρ' ἡμῖν, εἶνε δὲ αἱ ἑξῆς:

Ἡ κατὰ τῆς φθίσεως λύμφη αὐτοῦ ἀνεκηρύχθη ἔχουσα ὁμοιότητα καὶ ἀναλογίαν πρὸς τὸ φιλοΖοφικὸν σύστημα τοῦ ἡμετέρου κ. Ἀποστόλου Μακράκη.

Ἀναγινώσκομεν ἐν τῷ *Λόγῳ* τῆς 8. Δεκεμβρίου :

« Τὰ ψευδῆ φρονήματα τῶν ὑλιστῶν καὶ τῶν ψευδεπιστημόνων φθείρουσι τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, καθὼς καὶ τὰ βακτηρίδια τῆς φθίσεως φθείρουσι τοὺς *πνεύμονας* τοῦ σώματος καὶ καταστρέφουσι τὴν ζωὴν αὐτοῦ (ΛΑΜΠΡΑ!). Εἰ δὲ τὸ ἡμέτερον φιλοσοφικὸν σύστημα ἀναιρεῖ καὶ ἀποκτείνει *πάντα* τὰ φρονήματα τῶν ὑλιστῶν, *πᾶν* ψεῦδος καὶ *πᾶσαν* πλάνην φιλοσοφικήν, *πρόδηλον* ὅτι ἔχει ὁμοιότητα καὶ ἀναλογίαν πρὸς τὸ νεωστὶ ἐξευρεθὲν φάρμακον τοῦ Κώχ, ὅπερ ἀποκτείνει τὰ βακτηρίδια τῆς φθίσεως (ΛΑΜΠΡΟΤΕΡΑ!!).»—Διὰ τῆς ἀναλογίας δὲ ταύτης, ἀναγινώσκομεν κατωτέρω, «μᾶλλον ΤΙΜΑΤΑΙ ἢ ἀτιμάζεται ὁ δύστηνος Ῥοβέρτος Κώχ. Διότι τὸ φάρμακον αὐτοῦ ἀναλογεῖ πρὸς φάρμακον ΠΟΛΛΩ ΑΝΩΤΕΡΟΝ ΚΑΙ ΩΦΕΛΙΜΩΤΕΡΟΝ, ὅσῳ ἀνωτέρα ἡ ψυχὴ τοῦ σώματος, καὶ ἡ αἰώνιος σωτηρία ἐκείνης τῆς τούτου προσωρινῆς σωτηρίας ἐκ τῶν βακτηριδίων τῆς φθίσεως» (ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΑ !!!).

Συγχαίρομεν τῷ περικλεεῖ Ῥοβέρτῳ Κὼχ ἐπὶ ταῖς νέαις τιμαῖς, ὧν ἠξιώθη, καὶ δι' ὧν περικλεέστερος βεβαίως ἐγένετο, εὐχόμενοι αὐτῷ ἀπὸ καρδίας καὶ εἰς ἀνώτερα ὅμοια, ὅπερ εὐλόγως ἐλπίζομεν. Ἀλλ' ὅμως τῇ μητρὶ αὐτοῦ Γερμανίᾳ οὐδὲν συγχαρητήριον δυνάμεθα δυστυχῶς ν' ἀπευθύνωμεν, διότι συγχρόνως μετὰ τῶν ἑκτάκτων τούτων *τιμῶν* τῶν εἰς τὸν Ῥοβέρτον Κὼχ περιαφθεισῶν προσετρίβησαν εἰς ἕτερον αὐτῆς τέκνον, ἐφ' ᾧ αὕτη οὐδὲν ἧττον σεμνύνεται, προσετρίβησαν, λέγομεν, εἰς τὸν Ἐρνέστον Haeckel, ἔκτακτοι ὡσαύτως καὶ ὀδυνηρόταται *ἀτιμίαι* ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐκτάκτου τιμητοῦ καὶ ἀτιμαστοῦ, ὑφ' ὧν θὰ κλίνῃ βεβαίως ὁ Haeckel βαρεῖαν ἐπὶ τὸ στῆθος τὴν κεφαλήν.

Ἀναγινώσκομεν ἐν τῷ αὐτῷ *Λόγῳ* :

Ὁ Haeckel εἶνε « μωρός τις καὶ ἀνεπιστήμων πιθηκοειδὴς ἄνθρωπος », «μέγας μισόσοφος καὶ φιλόζοφος», ἔχει φρονήματα, ἅπερ, « ψευδῆ καὶ ψυχοφθόρα ἀποδεικνυόμενα ἀναλογοῦσι πρὸς τὰ βακτηρίδια τῆς φθίσεως τὰ ὁποῖα φθείρουσι τοὺς *πνεύμονας* τῆς ζωῆς τοῦσώματος» (Φθίσις ἄλλη πλὴν τῆς πνευμονικῆς δὲν ὑπάρχει κατὰ τὸν ἡμέτερον Κώχ!).

Ἐκ δὲ τοῦ *Λόγου* τῆς 15. Δεκεμβρίου πληροφορούμεθα ὅτι « ὁ Haeckel ὁμοιάζει ἠθικῶς κύνα λυσσῶντα».

Ἀλλ' ὅμως ἀναρίθμητοι καὶ ἀνεκδιήγητοι εἶνε τῷ ὄντι τοῦ Haeckel αἱ συμφοραί ! Ἐν τῷ *Λόγῳ* τῆς 22. Δεκεμβρίου ἐξητάσθη μετὰ μεγίστης ἀκριβείας ἤ, ὡς ὁ κ. Μακράκης ὑψηγόρως λέγει, «λογικῶς καὶ ἐπιστημονικῶς» οὐ μόνον ἡ μωρία καὶ ἡ λύσσα αὐτοῦ—δηλαδὴ τοῦ Haeckel—ἀλλά, δεινὸν εἰπεῖν, καὶ ὁ γεννάρχης, ἐξ οὗ κατάγεται. Ἐκ τῆς τοιαύτης δ' ἐρεύνης προέκυψαν συμφανέστατα τὰ ἑξῆς *λογικώτατα* καὶ *ἐπιστημονικώτατα* πορίσματα : «Καὶ ὁ Haeckel καὶ ὁ Δαρβῖνος—κατὰ τὴν θεωρίαν, ἣν ὑποστηρίζουσι τῆς καταγωγῆς καὶ τῆς κληρονομικότητος, κατάγονται ἔκ—τινος ἀνθρώπου *ἀποκτηνωθέντος* καὶ πολλὰ κτήνη *ἀσύνετα* γεννήσαντος ἐπὶ τῆς γῆς» (Περὶ τῶν *συνετῶν κτηνῶν* θεωρεῖ δικαίως πάντα λόγον περιττὸν ὁ κ. Μακράκης, ἅτε αὐτοδήλων καὶ καταφώρων ὄντων).

Συλλυπούμεθα φυσικῷ ἢ μᾶλλον φυσικωτάτῳ τῷ λόγῳ τῷ δυστυχεῖ Ἐρνέστῳ Haeckel ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ αὐτοῦ αἰφνιδίᾳ καὶ ἀπροσδοκήτῳ καταπτώσει καὶ συμφορᾷ, μόνον λόγον παρηγορίας αὐτῷ ἀπευθύνοντες τὸ γνωστὸν ἐκεῖνο ῥητόν : sic transit gloria mundi! Ὑπομονὴν λοιπὸν καὶ καρτερίαν, ὦ Haeckel, ὅτι ταῦτα ἔχει ὁ μάταιος οὗτος κόσμος, φεῦ!

ΣΥΜΜΙΚΤΑ

Ἡ καταστροφὴ ἐπὶ θύραις. — Κατὰ τὸν *Λόγον* τῆς 15. Δεκεμβρίου 1890. εὑρισκόμεθα ἐν ταῖς παραμοναῖς ὁριστικῆς Κυβιερείου καταστροφῆς — *ὁμολογουμένως*. «Εἶνε *ὁμολογουμένως*, λέγει, ἔσχατοι αἱ ἡμέραι αὗται, ἐγγιζούσης τῆς ἡμέρας τοῦ Κυρίου, τῆς βασιλείας τοῦ Χριστοῦ, *κατά τε τὴν φωνὴν τῶν πραγμάτων* καὶ κατὰ τοὺς θείους λόγους. *Εἴμεθα λοιπὸν οἱ ἄνθρωποι τῶν ἐσχάτων ἡμερῶν.*».

Δεινόν τῷ ἀκοῦσαι, κατὰ Θουκυδίδην, ἀλλ' ὅμως βεβαιότατον καὶ ἀληθέστατον! Οὐαὶ λοιπὸν τῷ Haeckel καὶ τοῖς τιμῶσιν αὐτόν! Ἀλλά, νομίζομεν, ὑπάρχει καὶ τρόπος σωτηρίας. Οἱ εἰρημένοι ἕνεκα τῆς ἐπιστήμης *κατάδικοι*, ζητοῦντες ἄφεσιν ἐπιστημονικῶν ἁμαρτιῶν παρὰ τοῦ ἐκπολιορκητοῦ καὶ κατασκαφέως πασῶν τῶν ἐπιστημῶν κ. Μακράκη, ἀπολύονται ἀναμφιβόλως πάσης κακοδαιμονίας καὶ καταδίκης. Ὅσα γὰρ ἂν ὁ φιλόΖοφος λύσῃ ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ!

Ἀνακάλυψις μικρᾶς γωνίας ἐν τῷ οὐρανῷ. — Ἡ Ἐφημερὶς τῶν Κυριῶν ἐν τῷ φύλλῳ τῆς 23. Δεκεμβρίου ἀνεκάλυψε « μικρὰν γωνίαν τοῦ οὐρανοῦ, ἣν ὁ Χριστὸς ἀπεκάλυψεν εἰς τὰς ἐγκαταλελειμμένας, τὰς δυστυχεῖς, τὰς προδοθείσας γυναῖκας» καὶ ἐξ ἧς, λέγει, αἱ εἰρημέναι «γυναῖκες ἀντλοῦσιν ὑπομονὴν καὶ δύναμιν». Καλὸν καὶ τοῦτο !

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Τῷ κ. Ἀνυπομόνῳ.

Ἐνταῦθα.

Ἐγράψαμεν ἐν τῷ προηγουμένῳ φύλλῳ ὅτι ἕνεκα τοῦ πλήθους τῆς κατεπειγούσης ὕλης ἀνεβλήθη ἡ δημοσίευσις τῆς συνεχείας τῶν Μαθημάτων τοῦ Haeckel εἰς τὸ μεθεπόμενον φύλλον ἤτοι εἰς τὸ πρῶτον τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1891. Τὸ φύλλον τοῦτο ἤδη ἐγγίζει,—εἶνε τὸ ἀμέσως ἑπόμενον. Μὴ *ἀνυπομονεῖτε* λοιπόν. Ἔχετε δὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι, ὅταν ὁ Haeckel εἶνε τοσοῦτον ἀγαπητὸς εἰς ὑμᾶς, καθίσταται καὶ εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς ἀγαπητότερος, διότι προστίθεται εἰς τὴν πρὸς ἐκεῖνον ἀγάπην ἡμῶν καὶ ἡ πρὸς τοὺς ἡμετέρους ἀναγνώστας καὶ συνδρομητάς.

Τῷ κ. Ἰωάννῃ Σκαλτσούνῃ

Εἰς Τεργέστην.

Τὰ ἐν τῷ ἐπιστολικῷ ὑμῶν δελταρίῳ σημειούμενα φύλλα ἀπεστάλησαν πρὸς ὑμᾶς, πρὶν ἢ ληφθῇ τὸ δελτίον ὑμῶν. Ἐνεγράφητε συνδρομητὴς καὶ κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος συμφώνως τῇ ὑμετέρᾳ ἐπιθυμίᾳ, ἐπὶ τούτῳ δὲ εὐχαριστοῦμεν ὑμῖν.

Διόρθωσις.— Ἐν σελ. 427 α' στήλ. στίχ. 45 ἀντὶ εὐμετάβλητον γράφε ἀμετάβλητον.